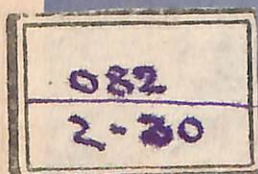

ՆՈՐԱԶԵԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

1

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻՆ
ԳԻՐՔԸ

5 Ե. Դ.

ՏՊԱՐԱՆ «ՆՈՒՊԱՐ»

ԴԱՀԻՐԷ - 1946

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԷՔԵՐԵԱՆ

Գալուսեան Ազգային Երկրորդական Վարժարանի 4-րդ դասարանի առաջին
սարերգանի (1945—1946) առակերտութիւնը Վարժարանի հետեւին շուրջ:

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՔ ԱՅՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌԲԻՒ

Այս պրակը առաջին մասն է ~~սմարտի~~ կամ ցուցակի նման գիրքի մը, որ յաւակնութիւնը ունի հայրայրելու տեղեկութիւններ բազմաթիւ հարցերու տուիչ, որոնք առաջնակարգ կարեւորութեամբ կը ժամագրգոտեն մեր մտաւորական երիտասարդութիւնը: Հոս պիտի գտնէք տնտեսական եւ բնկերային տնտեսական եւ մասին մեր երկու հայրենիքներուն՝ Սովիետական Հայաստանի եւ Արցախի, գրական եւ գեղարուեստական ուսումնասիրութիւններ, զանազան երկիրներու եւ ժողովուրդներու մասին ուսումնասիրութիւններ, երկրագործական մեր գաղութին կեանքին մասին յօդուածներ, ինչպէս նաեւ ուսումնասիրութիւններ ամենազանազան հարցերու մասին, որոնք այսօր ամբողջ աշխարհը կը ժամագրգոտեն:

Կարճ խօսքով, այս տոմարը տեղեկացուցիչ ընտրեալ գիրքը պիտի ըլլայ ընդհանուր գիտելիքներ անյազ տեղնչացող հայրենասէր երիտասարդին, որուն հետաքրքիր միտքը կը զբաղի նոր կեանքի բոլոր վիճակներուն անցուդարձերով:

Ամբողջ գիրքը պիտի պարունակե 480 էջ: Սակայն սրումը ըլլալով ներկայիս թագրութեան մէջ տիրող նիւթական դժուարութիւնները, աւելի գործնական դասեցինք հասօրը հրապարակ հանել իւրաքանչիւր 20 էջերէ բաղկացած 24 պրակներով, որոնք հետզհետէ իրենց թագրութեան վերջ լոյս պիտի տեսնեն եւ որոնց գինը բոլոր փակներուն կարողութեան պիտի համապատասխանէ:

(34992-61) 30316-61

შერ ზეოივ

Գրեց՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Շատ գեղեցիկ է Լոռին: Դէպի ուր էլ ուղղէք ձեր հայեացքը վեհա-
նիստ լեռներ, որոնք շուրջապար բռնած բոլորում են Լոռի ու դարձնում
անառիկ: Անտառապատ լեռների լանջերից կտրկաջելով վազում են ան-
թիւ սառնորակ աղբիւրներ և ոռոգում արգաւանդ ճաշտեմն ու այգիներ:

Գիւլաբարակ գիւղից գէպի հարաւ, գեղադիր լերան լանջին ու մօտակայ հովտում շամիրների անտառն իր պուրակներով ու բազմատեսակ բուրժէտ ծաղիկներով դեռ հաղիւ 12 տարւայ պատմութիւն ունի, սակայն բնութեան հրաշալիքները գնահատող ու նրա գեղեցկութեամբ զմայլուող ամէն մարդու համար ցանկալի հանգստավայր է։ Դալարագեղ անտառի մշտականաչ ճիւղերի արանքից երևում են վերջին տարիներում կառուցուած գեղամշակ տների հիւրընկալ պատուհանները։ Այդ շէնքերը կառուցուած են պետութեան կողմից յատկապէս զարոցահասակ մանուկների համար, ուր ամբան ընթացքում հանգստանում են Հայաստանի տարբեր շրջաններից եկած զարոցականները։

Իսկ Ստեփանաւանից 1, 5 քիլոմետր հարաւ, Արջասարի ստորոտում Քարի Աղբիւր կոչուած վայրում բարձրանում են ուսուցչական հանգստի տան 3 վիթխարի շէնքերը։ Եւ այսպէս, Լոռու չքնապագեղ բնութեան ամենագողարկ անկիւնը յատկացուած է մեր մատաղ սերնդին ու նրանց դաստիարակողներին՝ ուսուցչութեանը։ Ոչ պակաս գեղեցիկ ու բարեկարգ են նաեւ մեր մանուկներին յատկացուած դպրոցական շէնքերը։ Ահա նրանցից մէկը՝ Ստեփանաւանի հայկական միջնակարգ դպրոցի երկյարկ շէնքը։ Մուտքի մօտ, ծաղիկներով զարդարուած փոքրիկ պուրակում բարձրանում է հայ ժողովրդի լաւագոյն բարեկամ, մեր կեանքի հանճարեղ զեկավար Ստալինի մեծագեր արձանը։

Ի պրոցական շէնքն իր երկարութեամբ ձգւում է դէպի հարաւ և առաւօտից երեկոյ դասարանները ողողուած են արեւի ճառագայթներով, որն է՛լ աւելի հաճելի է դարձնում օրուայ սշխատանքը:

Շէնքի ներքնայարկի մի մասը զբաղեցնում է խաղասրահը, ուր խաղում են աշակերտները վատ եղանակին: Խաղասրահին կից մարմնամարզական դահլիճը, որը կահավորված է անհրաժեշտ կահույքով: Նշանակելի է այդ դպրոցի պատմութիւնը: Նա կրթութեան օրրան է եղել մի շարք աչքի ընկնող հասարակական գործիչների, գիտութեան ու կուլտուրայի մարդկանց:

Հայրենական պատերազմի փառաւոր զինուորներ են մեր դպրոցի նախկին աշակերտները, մի քանի շքանշաններով պարգևատրուած, չրջանային ռազմական կոմիտար կապիտան Անդրանիկ Զիլավեանը, աւագ լեյտենանտ Սուրէն Զիլավեանը, որ նոյնպէս ռազմաճակատում ցուցաբերած խիզախութեան համար պարգևատրուած է երեք մարտական շքանշաններով: Միքայէլ Բեղլոյեանը, Մկրտիչ Գրիգորեանը, Եզոր Արրահամեանը, բարձրագոյն դպրոցում զիտական աշխատանքի անցած Գէորգ Եղոյեանը և բազմաթիւ այլ վաւելուէն հայրենասէր երիտասարդներ:

Քիչ չեն նաև նախկին այն աշակերտուհիները, որոնք վերջացնելով բարձրագոյն կրթութիւնը, արդէն որպէս մասնագիտացած շրջանակներ աշխատում են հանրապետութեան բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում, դպրոցներում և արդիւնաբերութեան մէջ:

Մտնում ենք առաջին դասարաններից մէկը:

Դասատուն է երիտասարդ ուսուցչուհի Սեդա Գէորգեանը, որը սովորել է այս դպրոցում և այժմ աշխատում է իրեն փոխարինողների հետ: Դասարանում տիրում է կարգ ու կանոն: Աշակերտները լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւում են ուսուցչուհու իւրաքանչիւր հարցին ու պատասխանում:

Երկրորդ դասին անցնում ենք դպրոցի 2-րդ յարկի արևելեան ծայրում գտնուող մի խոշոր դահլիճ, ուր բազմաթիւ պահարաններում, ըստ քաժինների, դասաւորուած են ֆիզիկայի դասընթացին վերաբերող բազմաթիւ գործիքներ: Ամենուրեք երևում է ֆիզիկայի դասատու Ալեքսանտր Արովեանի աշխատանքը: Ֆիզիկայի դաս է Դասատուն 10-րդ դասարանում անցնում է նոր դասի նիւթը՝ Պարպուլի Գուրացաձե կազերում և Կաղոցային հաւաղայքներ: Երբ դասարանի նախօրօք աշակերտներին ծանօթացրեց անհրաժեշտ բոլոր տեսակի Կրուկսեան խողովակների հետ, ցոյց տալով, թէ որ խողովակում կազի նօսրացման ինչպիսի աստիճան գոյութիւն ունի, դասատուի կարգադրութեամբ մթնեցուէց դահլիճն ու մենք աշակերտների հետ միասին ականատես եղանք, թէ ինչպիսի բազմազան ձևերով է տեղի ունենում հար հոսանքի պարպումը տարբեր նօսրութիւն ունեցող կազերում:

56-ամեայ Արովեանը 22 տարի է, ինչ աշխատում է մեր դպրոցում և նրա իր գործի նկատմամբ սէրն ու նուիրութեամբ իւրն յայտնի է իւրաքանչիւր ուսուցչի ու աշակերտի:

Երկրորդ յարկի հակադիր ծայրում է գտնուում քիմիայի աշխատանոցը, որին միացուած է նաև բնագիտական սենեակը: Այստեղ քիմիայի դաս է Աւանձին սեղանների շուրջը նստած են 3-4 աշակերտ, որոնց առջև դրուած են դասին վերաբերեալ անհրաժեշտ պարագաներ ու փորձա-

Երկու հայ ուսանողներ

նօթներ: Դասատու ընկեր Արաքս Վանեանի ղեկավարութեամբ աշակերտները կատարում են առաջադրուած փորձը: Դասաւորման այս եղանակը դասը դարձրել է վերին աստիճանի կենդանի ու հետաքրքիր և երբ հնչում է զանգը, աշակերտներից շատերը ափսոսանքով են թողնում դասարանը:

Ֆիզիկական, մաթեմատիկական և բնագիտական աշխատանոցներում պանազան գործիքների ու մոտէլների կողքին պատկառելի տեղ են բռնում աշակերտների կազմած հաւաքածոները, ինքնաշէն գործիքներն ու մոտէլները:

Անցնում ենք մի այլ դասարան: Պատմական Հայաստանի քարտէսի մօտ է մի առոյգ պատանի, որը վստահութեամբ ցոյց է տալիս այն վայրերն ու քաղաքները, որոնք պատերազմի թա-

տերաբմ էին Հռոմի և հայկական պետութեան իր ժամանակի խոշոր դէմք Տիգրան Բ.ի համար:

Իրար յաջորդում են ևս երկու աշակերտներ, որոնք բնութագրում են Տիգրանին որպէս պետական գործչի և զօրավարի: Ուսուցչուհին, որը նոյնպէս դպրոցի նախկին աշակերտուհին է և բարձրագոյն կրթութիւն ստանալուց յետոյ այժմ աշխատում է մեր դպրոցում, հմուտ կերպով ուղղում է աշակերտների միտքը ու պատմականօրէն ճիշդ վերլուծմամբ ամբողջացնում դասը:

Ահա և տասերորդ դասարաններից մէկը:

Հայոց գրականութեան դաս է Դասը ղեկավարում է գրականութեան դասատու ընկեր Դուռնիկ Բուդաղեանը: Օրուայ դասի նիւթն է բանաստեղծ Վահան Տէրեանի կեանքն ու ստեղծագործութիւնը: Դասատուն կարողացել է հասնել այն բանին, որ նրա աշակերտները համարձակ ու համոզուած կերպով կարողանում են գրական իրենց մտքերը Տէրեանի ըստեղծագործութեան մասին: Ահա դասարանի առաջաւոր աշակերտուհի Լիա Ներկարարեանը, որը պարզ ու մաքուր հայերէնով բնութագրում է Տէրեանի ստեղծագործական շրջանները և որպէս ապացոյց առած մտքերի մէջ ընդ մէջ գողտրիկ կերպով արտասանում է Տէրեանի բանաստեղծութիւններից: Ներկարարեանին յաջորդում են Բօյաջեանը, Սարգսեանը և ուրիշները, որոնք ամբողջացնում են բանաստեղծի կերպարը: Վերջում դասատուն ի մի է բերում սաների մտքերը և ամփոփում դասը:

Ընկեր Բուդաղեանը 15 տարի է, ինչ աշխատում է մանկավարժութեան ասպարիզում, որից 8 տարին մեր դպրոցում: Բուդաղեանը շատ լաւ է ճանաչում իր աշակերտներին, որով և իր հետ է կապում աշակերտութեանը սէր ու յարգանք ներշնչելով նրանց դէպի հայրենի անուանի գրողների գործերը:

Անցնում ենք մի այլ դասարան: Ռուսաց լեզուի դաս է: Դասի նիւթն է ռուս մեծագոյն գրող Լ. Թոլստոյի Պատերազմ եւ խաղաղութիւն վէպը: Աշակերտները դասատուի ղեկավարութեամբ հիմնականում կարողանում են ճիշդ լուսաբանել վէպի անձին կառուցուածքը և գլխաւոր հերոս ռուս ժողովրդի մեծ զաւակ զօրավար Կուստազովին:

Աշակերտուհի Ջէմմա Բայախջեանը նկարագրելով 1812 թուի հայրենական պատերազմի պարտիզանական շարժումը, պատմական զուգահեռ է անցկացնում Սովետական Միութեան հայրենական պատերազմի այս կամ այն ժամանակների և 1812 թուի պատերազմի միջև ու խելացի ընդհանրացումներ կատարում:

Ռուսաց լեզուի և գրականութեան դասատուն է դպրոցի տնօրէն Արամ Պապեանը, որն իր բազմամեայ մանկավարժական գործունէութեամբ յայտնի է ոչ միայն մեր շրջանի աշխատանքներին, այլ և նրանից դուրս:

Պապեանը ամէն միջոց գործադրում է, որպէսզի աշակերտները տիրապետեն ռուս մեծ ժողովրդի լեզուին ու իրենց գիտելիքները հարստացնեն ռուս դասական մատենագիրների երկասիրութիւններով:

Ուսուցչական մասի վարիչը դպրոցական ուսուցչական աշխատանքի կազմակերպման շուէն ու հոգին է: Եւ մեր դպրոցի ուսուցչական մասի վարիչ Յարէթ Տոնոյեանը իսկապէս այդպիսին է: Անհանգիստ ու անխոնջ. դպրոցական ամէն մի հարցը մանրակրկիտ ուսուցչական խորքի մտածանքի պարտաճանաչ, խստապահանջ, ահա Տոնոյեան ուսուցչի և դաստիարակի յատկանիշները:

Սրանով չի վերջանում մեր լաւագոյն ուսուցչիչ-ուսուցչուհիների անուանացանկը, որոնք պետականօրէն կարեւոր ու վսեմ գործ են կատարում, դաստիարակելով մեր մատաղ սերունդը:

Օրուայ պաշտօնական պարապմունքները աւարտելուց յետոյ դարձեալ դպրոցի որոշ լսարաններում կեանքը եռում է: Մտնում ենք դպրոցի ընթերցարանը: Լուսաւոր սեղանների շուրջը խորասուզուած պարապում են բարձր դասարանների աշակերտները, նրանք նիւթը մշակում են ըսկըզմնաղբիւրներով:

Շաբաթուայ տարբեր օրերին նշանակուած այս կամ այն առարկայի խորհրդակցական ժամերի ընթացքում աշակերտները յաղթահարում են ու պարզում այն դժուարութիւնները, որոնք դասաժամին չեն կարողացել պարզել կամ աւանդուող ծրագրի սահմաններից դուրս են: Աշակերտա-

կան կոմիտէի ղեկավար՝ Գրիգոր Խաթայէլեանին և իր ընկերներից շատերին, դուք յաճախ կը տեսնէք երկրաչափական և եռանկիւնաչափական այս կամ այն խնդրի լուծման ժամին: Խաթայէլեանից ետ չեն մնում տասերորդ դասարանի լաւագոյն աշակերտուհիներ Ջէմմա Բայախջեանը, Հայկուշ Բոյաջեանը, Լիա Ներկարարեանը, Սուրէն Եղիազարեանը և ուրիշներ, որոնց համար հաւասար չափով գնահատելի ու հարազատ են թէ մաթիմատիկան ու ֆիզիկան, թէ մայրենի լեզուն ու պատմութիւնը և թէ մնացած այն առարկաները, որոնք աւանդուած են դպրոցում:

Խոշոր է աշակերտական ինքնավարութեան դերը դպրոցում: Դա մի կազմակերպութիւն է, որի առաջ ամէն մի աշակերտ հաշուետու է իր արարքների համար և որը քաջալերում է ամէն մի տարրական փորձ ու երեւոյթ: Մեր աշակերտները, սակայն, չեն սահմանափակուած միայն ուսման աշխատանքներով:

Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, նրանք օգնութիւն կազմակերպեցին ռազմաճակատում հերոսաբար մարտնչող բանակայինների ընտանիքներին: Նրանք մշակում էին ճակատայինների անսմերձ հոգսմաները, կտրտում և տեղաւորում էին ձմրան վառելիքայտը ու բազմաթիւ այլ աշխատանքներ կատարում:

Պատերազմի տարիներին, մեր դպրոցականներն օգնութեան են հասել 127 ընտանիքների, ինչպէս նաեւ դպրոցի աշակերտութեան ինքնագործ խմբակի ուժերով կազմուած գնդերով, դպրոցը սպասարկել է մի քանի գիւղերի հաւաքատնտեսութիւնների կուլտուրական պահանջները: Տնտեսական ու կուլտուրական աշխատանքներում դպրոցի տնօրէնութեան մշտապէս օգնում է նաեւ դպրոցի ծնողական խորհուրդը:

Ստեփանաւանը նախկինում ունեցել է միայն երկու փոքրիկ ծխական դպրոց, որոնցից մէկը ռուսական, Հայկական դպրոցն ունէր 2-3 խումբ և 3-4 միջնակարգ կրթութեան տէր ուսուցիչներ: Այս դպրոցը նման կազմով իր գոյութիւնը պահպանեց մինչև 1921 թուականը, որից յետոյ վերածուեց 7-ամեայ դպրոցի, իսկ 1932 թւին վերածելով դարձաւ լրիւ միջնակարգ դպրոց և ներկայումս ունի 25 դասարան 220 աշակերտով:

Ուսուցչական կազմը, որը բաղկացած է 32 հոգուց, ճշշող մեծամասնութեամբ բարձրագոյն կրթութեան տէր ու փորձուած մանկավարժներից է բաղկացած:

Ի պատիւ մեր դպրոցի անցեալի պէտք է նշել, որ այստեղ իր նախնական կրթութիւնն ստացել է հայ խոշորագոյն բանաստեղծ Լուսինի Յովհաննէս Թումանեանը:

ՀԱՅ ԴԱՏՆ

Գրեց՝ Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

Անառարկելի ճշմարտութիւն է որ, քաղաքական կեանքի մէջ Ազգերու փոխարարներութեան ընթացքին, զանազան առիթներով ստորագրուած դաշնագիրներու արժէքն ու տեղութիւնը պայմանաւորուած է ուժի և զօրութեան չափանիշով:

Այս ճշմարտութիւնը հայ ժողովուրդը լաւ ըմբռնած ըլլալու էր մինչև հիմա. դժբախտաբար տակաւին մեր մէջ կան մարդիկ, որոնք չափ մեծ նշանակութիւն և արժէք կու տան, նոյնիսկ կը ճգնին այդ դաշնագիրներու բաղձանքով ապրելու:

Պերլինի վեհաժողովին, երբ Խրիմեան Հայրիկ ձեռնուռնոյն կը վերադառնար, իր գեղջկական պարզ լեզուով մեր ձախողանքին սա պատասխանը կու տար. Մենք հոն գացինք քուղթի դգալներով մինչդեռ բոլոր եկած էին երկաթի դգալներով: Որքան պարզ էր իմաստը իր խօսքերուն, ասիկա տեսանք նաև հետագային երբ ունեցանք մեր ազգային իրաւունքները հաստատող փաստաթուղթեր, նոյնիսկ մեծ, մեծ ազգերու կողմէ ստորագրուած դաշնագիրներ. բայց որովհետեւ չունէինք երկաթէ դգալներ, չկարողացանք ճաշակել մեր կերակուրի արդար բաժինը:

Աղքի մը պատմութիւնը, անցեալի թէ ներկայի հոգեկան ներաշխարհի՝ բարոյական, ֆիզիքական ու մտային գոյավիճակը կը բնորոշէ: Կարգանք մեր անցեալի պատմութիւնը. վնասումի, լացի և բարոյալքումի գոյավիճակ, պանդխտութեան, հայրենի աշխարհէ հեռու օտարութեան տենչանք, և այս բոլորը մի միայն ազատ չնչելու, անէ ու սարսափէ գերծ ապրելու համար... Խեղճութիւն հոգ չէ՛, բայց ազատութեան մէջ խեղճութիւն... Ահա այս էր մեր անցեալը մինչեւ 1920 նոյեմբեր 29 թուականը:

Այսօր 25 տարի է, որ փոխուած է հայ ժողովրդի հոգեվիճակը: Լուցի, զուլումի, վախի և հալածանքի փոխարէն, իր մէջ կ'ապրի ու կ'ուռճանայ դէպի երկիր ներգաղթի, հայրենասիրութեան խանդն ու եռանդը: Սուգի ու ողբի երգը չէք լսեր այլեւս մեզմէ, ընդհակառակը ռազմական խորխտ ձայն, մարտական և հերոսական կեցումք, հայրենասիրութեան հպարտութիւն և մեռնիլ գիտցող ազգի մը գիտակցութիւնն է որ մեր հոգիներէն դուրս կը ժայթքի, և հետզհետէ տակի կ'արթննայ մեր պապերու վեհանձնութիւնն ու քաջութիւնը, որոնք բռնութեան մէջ սկսած էին անշքանալ, ազարտիլ:

Ո՞վ տուաւ օակայն այդ վերակենդանութիւնը մեզի. ո՞վ ներարկեց

այդ ուժն ու աւելնը մեր երակներէն ներս. — այսօրուան մեր փոքրիկ Խորհրդային Հայաստանը՝ իր գոյութեամբ, մշակոյթով, գրականութեամբ, սահմագործութեամբ ու հակադրաբար յառաջդիմութեամբ:

Ինչպէս որ յեղաշրջուեցաւ մեր հոգեվիճակը փոքրիկ Խորհրդային Հայաստանով, նոյնպէս և պիտի իրադործուի նաև մեր դարաւոր իրաւունքները անոր շնորհիւ: Ինչպէս ըսինք, ազգերու իրաւունք տուողը ուժն է՝ ռազմական զօրութիւնը: Հպարտ ենք որ յանձին Խորհրդային Հայաստանի, իւրաքանչիւր հայ անհատ իր մէջ այսօր կը զգայ այդ զօրութիւնը, ունի հայրենիքի համար զոհուելու գիտակցութիւնը. ատոր ապացոյցը տուին արդէն այս պատերազմին, հարիւր հազարներով մեր քաջարի եղբայրներն ու քոյրերը:

Հայ ժողովուրդը չափ պատերազմներ մղած է իր գոյութեան և իրաւունքներուն համար, բայց ոչ մէկ պայքար այսքան գիտակցօրէն և առնականութեամբ չէր կռուած՝ որքան այս անգամ. ապացոյց՝ իր հաղարաւոր պարգեւատրուած հերոսները, ապացոյց՝ իր կռուելու վճռակաւութիւնը:

Այս խոր հաւատքով և ինքնավստահ, կրնանք այս անգամ ըսել, որ հայ ժողովուրդի պատմական իրաւունքներուն իրականացման ժամը հնչած է:

Այս խոր հաւատքով է, որ մենք, արտասահմանի հայերս, մեծաւ մասամբ հայ դատի միակ իրաւասիրութիւնը կը վստահինք ու կու տանք մեր պետութեան՝ Խ. Հայաստանի, որուն վարիչները այնքան ձեռնհասօրէն 25 տարիներէ ի վեր առաջնորդեցին մեզ, ֆիզիքականապէս՝ դէպի փրկկութիւն, մտային կերպով՝ դէպի բարձրութիւն, իսկ մշակոյթով՝ դէպի յառաջդիմութիւն:

Ուրիշ կերպ խորհիլ, ուրիշ կերպ տրամաբանել դադութահայերուս համար դաւաճանութիւն պիտի ըլլար մեր դատին, մեր հայրենիքին հանդէպ:

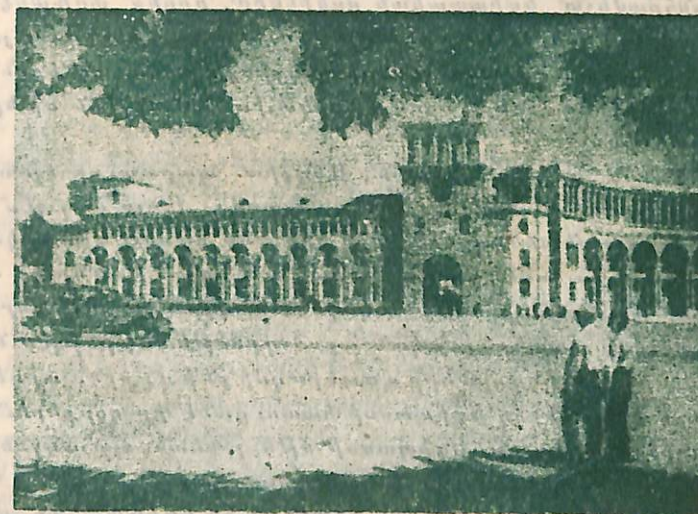
Զիք լուծում հայ դատի առանց Խորհրդային Միութեան, առանց Խորհրդային Հայաստանի, թող լաւ գիտնայ ամէն մարդ, — անոնք որ այլ կերպ յոյսեր կը տածեն, անոնք որ տակաւին մուրացիկի ցուպը առած, օտար սուրբերու կ'աղօթեն, կ'ըսենք և կը կրկնենք, այդպիսիները հայ ժողովուրդի թշնամիներն ու դաւաճաններն են: Տեսանք և տակաւին կը տեսնենք օտարներու ընթացքը մեր արդար իրաւունքներուն նկատմամբ. ա՛յ բաւական է:

Հայ ուսանողներ՝
պատանիներու լասուկ ակումբի դուռերուն մեջ

Սովիեթ Հայաստանի
Պետական Համալսարանի ուսանողներեն խումբ մը

Երեւանի Կառավարական Տունը

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՍՔԵՐԼԻՆԵԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ

Մեր երկրորդ հայրենիքի ազգային կարեւորագոյն ձգտումներուն կարգին կը գտնուի իր սթերիլիտան պահանջներուն կարգադրութիւնը: Այս հարցը բռնուն վէճ մը յառաջ բերաւ տեղական մամուլին մէջ, եւ երկրին բոլոր հայրենասէրները կը պնդեն որ այս հարցը լուծուի լսաւեցիութեան շահերուն:

Պատերազմի ընթացքին, Եգիպտոս իր հողին վրայ բանակած կամ իր հողէն անցնող բրիտանացի զօրքերուն հայթայթեց ոչ միայն մեծ քանակութեամբ արտադրութիւններ, այլեւ բազմաթիւ սպասարկութիւններ, ինչպէս՝ օրինակ՝ երկաթուղիով փոխադրութիւնը անգլիական ռազմամթերքներու, պարէններու եւ ամէն կարգի նիւթերէնի, կամ աշխատանքը 200,000 եգիպտացի բանուորներու որոնք ծառայեցին գինուորական աշխատանքներուն մէջ: Այդ արտադրութիւններն ու այդ սպասարկութիւնները հատուցանելու համար, անգլիական գինուորական իշխանութիւնները ստիպուեցան Եգիպտոսի դրամատուներուն դիմել՝ ձեռք ձգելու համար անհրաժեշտ եգիպտական ոսկիները, որոնց փոխարէն անոնց տուին սթերիլիտ ոսկիներ՝ Լոնտոնի վրայ վարկերու ձեռով: Այսպէսով, Եգիպտոսի անգլիական դրամատուները Անգլիոյ դրամատուներէն պահանջող եղան խոշոր գումարներ, որոնք ներկայիս 400 միլիոն սթերլին ոսկի կը գնահատուին:

Ըստ բնականոն գործելակերպին, Անգլիա պարտաւոր էր այդ գումարները հատուցանել ոսկիով կամ ապրանքով: Բայց այդպէս չեղաւ: Ոսկին հաղուագիւտ մետաղ մըն է, որ հիմը կը կազմէ դրամական սմէն ամուր դրութեան, եւ ամէն երկիր նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր ունեցած ոսկիի պահեստները: Միւս կողմէ, անգլիական ճարտարարուեստին պատշաճեցումը պատերազմական արտադրութեան, ինչպէս նաեւ ծովային առեւտուրի խոշոր գոտիները պատերազմի ընթացքին, արգելք եղան որ Անգլիա արտածումներով Եգիպտոսի հատուցանէ իր զօրքերուն կատարած գնումները: Այնպէս որ Եգիպտոսի սթերիլիտան պահանջները դիզուեցան արագօրէն եւ կը շարունակուին դիզուելով:

Ի՞նչ եղաւ իրերու այս վիճակին հետեւանքը եգիպտական անտեսութեան վրայ: Երկրին թէ՛ ճարտարարուեստային եւ թէ՛ երկրագործական

արտադրութիւնը զարգացաւ՝ տեղական արտադրութիւններու յարաճուն պէտքին պատճառով, բայց արտադրութեան այս յաւելումը կարելի եղաւ միայն ի վնաս երկրին արտադրական կարողութեան: Արդարեւ, արտադրութեան այդ յաւելումը պատճառ եղաւ ճարտարարուեստային կազմաներու արագ մաշումին եւ հողի աղքատացումին, նոր մեքենաներ եւ բաւականաչափ պարար ներածելու անկարելիութեան իբրեւ հետեւանք: Երկրին երկաթուղիները, պատերազմի ընթացքին սոստիկ գործածութեան հետեւանքով խիստ մաշած, չկրցան նորոգուիլ նոյն պատճառով:

Եգիպտոսի սթերիլիտան պահանջներուն կուտակումը մեծապէս նպաստեց նաեւ դրամի արժէքազրկումին, որ խախտեց երկրին անտեսութեան հաւասարակշռութիւնը եւ ծանրացուց աղքատ դասակարգներուն վիճակը: Վասն զի, անգլիական գինուորական իշխանութեանց հայթայթելու համար անոնց պէտք ունեցած եգիպտական ոսկիները, Եգիպտոսի Ազգային Դրամատուներ ստիպուեցաւ հրապարակ հանել մեծ քանակութեամբ նոր դրամատոմսեր, որոնց փոխարէն ստացաւ Անգլիական Գանձի Տոմսեր որոնք աւելցուցին Եգիպտոսի սթերիլիտան պահանջը: Շրջաբերութեան դրամը դրամատոմսերու այս յորդառատութիւնը, որուն չհամապատասխանեց շուկային հրամցուած ապրանքներու համահաւասար քանակութիւնը, մեծապէս նպաստեց գիններու հսկայական բարձրացումին, որմէ շատ տառապեցան եւ կը շարունակեն տառապիլ բնակչութեան աղքատ դասակարգերը՝ բանուորներ, պզտիկ գիւղացիներ, երկրագործներ, պզտիկ քաղքենիներ: (Ծանօթ է որ այսօր ապրուստը սղած է հարիւրին 400 համեմատութեամբ, 1939-ի բազմաամսմբ):

Կը տեսնուի ուրեմն թէ Եգիպտոսի համար ո՛րքան կարեւոր է Անգլիոյ մէջ անշարժացած հսկայական դրամագլուխները վերստանալ, մեքենաներու եւ այլ արտադրութիւններու ձեռով, որոնք իրեն պիտի թոյլատրեն վերականգնել իր անտեսութիւնը՝ պայքարելով դրամի արժէքազրկումին դէմ եւ զարգացնելով իր ճարտարարուեստը: Հասկնալի են նոյնպէս եգիպտացի հայրենասէրներու պահանջները թէ արագօրէն պէտք է հատուցուի անգլիական պարտքը Եգիպտոսի հանդէպ: Այդ պահանջները կարելի է ամփոփել հետեւեալ կերպով. —

1. — Եգիպտական կառավարութիւնը պէտք է անմիջապէս կասեցնէ այդ պահանջներուն կուտակումը, ի գործ դնելով իր իրաւունքը՝ արգիլելու որ Ազգային Դրամատուներ հրապարակ հանէ նոր դրամատոմսեր առանց փոխարէն ունենալու ոսկի կամ եգիպտական կառավարութեան կողմէ ընտրուած ուրիշ արժէքներ: Ներկայիս, Ազգային Դրամատուներ հրապարակ հանած գրեթէ ամբողջ դրամը ապահովուած է Բրիտանական Գանձի Տոմսերով, ինչ որ եգիպտական դրամը սերտօրէն հպատակ կը դարձնէ սթերիլիտին:

2. — Եգիպտոս պէտք է իրաւունք ունենայ ազատօրէն գործածելու

ԹՈՒՐԻ ԳԻՒՂԸ ԻՆՉՊԵՍ ՈՐ Է

Գրեց՝ Է. ԿԱԼՓԵՐԻՆ

Ստորև կը ներկայացնենք սովորական «ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ» երկաթաքարերէն բաղ-
աւած հեռեւեալ յօդուածը, որ լաւագոյն կը պատկերացնէ Թուրքիոյ բնակչութեան 80 առ
հարիւր համեմատութիւնը կազմող գիւղացիութեան կեանքը: (Տե՛ղի չգոյութեան պատճառով
հարկադրուեցանք շատ մը հեղինակաւոր վկայութիւններ եւ ճանկան հաստատներ զանց
առնել):

Ընթերցողներուն առջեւ հետաքրքրական աշխարհ մը կը բանայ
թուրք անուանի գրող Սապահաթթին Ալիի պատմութիւնները հաւաքա-
ծոն, որ լոյս տեսաւ Նոր Աւիստի խորագրով: Վեհօգի Սուլթաններու,
մեծափարթամ հաբեմներու եւ վեհանքն ուստիականապետներու աշխարհը չէ
այն, որ իրենց տարաշխարհիկ վէպերուն մէջ կ'ոգեկոչեն Փիլէր Լոթին եւ
Քլոտ Յարէրը: Ոչ ալ բնակչութեան բարեկեցիկ սահմանափակ խաւին
աշխարհին է այդ, որ մինչեւ վերջերս մեզի կը ներկայացուէր արդի
Թուրքիոյ գրողներու մեծամասնութեան կողմէ: Սապահաթթին Ալի,
ինչպէս եւ ասկէ երկու տարի առաջ մեռած Սատրի Էրթէմ, գլխաւորա-
բար վեր կ'առնեն կեանքը գիւղացիութեան, որ թուրք բնակչութեան
մօտ 80 առ հարիւրը կը կազմէ:

Իր սթերիլիտեան պահանջները՝ ո՛րեւէ երկրէ ապրանքներ գնելու համար,
Ներկայիս, այս իրաւունքը սահմանափակուած է Անգլիոյ կողմէ պարտա-
դրուած բողմաթիւ սեղմումներով:

3. — Անգլիա պէտք է եգիպտոսի գիջի եգիպտոսի մէջ չահագործուող
բոլոր անգլիական դրամագլուխները (Ջրանցքի Ընկերութեան, Փարիւ-
ղի Ընկերութիւններու, Ստորին եգիպտոսի երկաթուղիներու արժեթուղ-
թեր, եւ այլն):

4. — Անգլիա պէտք է Միջազգային Հիմնադրամ վճարէ եգիպտոսի
յանձն առած բաժինը, եւ պէտք է եգիպտոսի զրկէ բաւականաչափ քա-
նակութեամբ ոսկի որպէս զի եգիպտոս կարենայ սթերիլիտեան անկախ դրամ
մը ունենալ:

5. — Անգլիոյ ներկայ պարտքը պէտք է վերածուի երկար պայմա-
նաժամով տոկոսաւոր փոխառութեան մը, զոր Անգլիա պիտի վճարէ ամէն
տարի եգիպտոսի զրկելով որոշ քանակութեամբ արտադրական միջոցներ
եւ այլ ապրանքներ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ

Առնենք, օրինակի համար, Ասիականապա-
ստան ձախքան պատմութիւնը: Հեղինակը խօս-
քը տուած է գիւղական ուսուցչի մը, որ աշ-
խատելու համար վերջերս զրկուած է Փոքր
Ասիոյ գիւղերէն մէկը: Կայարանէն գիւղը քա-
միոնով կը ճամբորդէ ան: Նոր ուսուցիչը կը
նշմարէ թէ ողբալի կացութեան մը մէջ է ճամ-
բան եւ իսկական տանջանք մըն է այդպիսի ճամբու մը վրայ թաւալիլը:

Հետագային երեւան կու գայ թէ շրջակայ գիւղերու բնակիչներուն
համար, աղէտներու աղբիւր մըն է այդ ճամբան կամ աւելի շիտակը՝
ցեխի անցքը: Երիտասարդ ուսուցիչը միամտօրէն կը կարծէ թէ հանրա-
յին իշխանութեանց պարտականութիւնն է հսկել բնակչութեան բարօ-
րութեան վրայ: Բազմաթիւ գիւղերու բնակիչներուն անունով ան հոս
հոն կը դիմէ, որպէսզի ստալայատակուի ճամբան:

Պէտք է ըսել թէ գիւղացիները արտադրեր են այս ձեռնարկին հան-
դէպ:

«Գիւղացիները, կը գրէ ան իր օրագրին մէջ, չեն օգնէր ինծի: Ան-
փոյթ եակներ են անոնք... Եւ քերես ալ շատ ուշիմ եակներ, քանի որ
չեն ուզէր զուր տեղը վաճել իրենց ուժերը...»

Եւ իրօք, տեղական իշխանութիւնները, ամէն ձեւի խոչընդոտներ
հանելով, հազար ու մէկ միջոցներով կը ձգձգեն ուսուցչին ծրագրին
գործադրութիւնը:

Եւ անո՛ւ, օրին մէկը, բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը կ'անցնի
այս ճամբայէն, վիլայէթին կեդրոնատեղին երթալու համար: Պաշտօնա-
տարը ճամբուն գէշ վիճակին համար իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ վա-
լիին: Ու յանկարծ կը փոխուի իրերու ընթացքը: Նոյն այն պաշտօնեա-
նները, որոնք բարձի տակ թողած էին ուսուցչին ծրագիրը, իրար կ'անց-
նին իրենց գերազանցներուն աչքը մտնելու եւ կարելի եղածին չափ շու-
տով շինելու ճամբան: Տեղական պիւտճէին հասոյթները անբաւարար
ըլլալով այս ձեռնարկին համար, պակսող գումարը փոխ կ'առնուի գրա-
մատունէն: Այս փոխառութեան հաշիւը գոցելու համար, հիւանդանոցին
պիւտճէն կը պակսեցուի եւ կ'որոշուի յառաջիկայ տարեշրջանին պակսե-
ցնել ուսուցչիներուն թիւը, հակառակ որ առիթը կը ներկայանայ,
հարկ եղած գումարը խնայելու, հրաժարելով կառավարչին համար նոր
տուն մը շինելու ծրագրէն: Վերջին վայրկեանին կ'որոշուի ճամբան շի-
նել ոչ թէ քարէ, այլ ասֆալտէ: Աշխատանքները կը փութացուին:
Բանուորներն ու գիւղացիները որոնք այս շինութեան վրայ կ'աշխա-
տին տուրքերը վճարելու համար հարկ եղած դրամը չահելու նպատակով,
կը տքնին չափազանց տաժանելի պայմաններու տակ: Ճամբուն եղբրքը
կը քնանան անոնք: Կապալառուին վերահսկիչները անվերջ կը խթա-

նեն զանոնք — այն աստիճան որ օրը հազիւ քանի մը ազատ վայրկեան կ'ունենան, պատառ մը հաց կուլ տալու համար:

Ու վերջապէս աւարտած է ճամբան: Վիլայէրին մայր քաղաքին մէջ մեծ շուքով տեղի պիտի ունենայ անոր բացումը: Վալին կը խօսի հանգիստաւոր ճառ մը, ուր ամէն վայրկեան կը լսուին «հանգիստաւորիւն», «մեք պե՛տեր», «ամէն ինչ ժողովուրդին համար» և այլ բառեր: Զիշէ թէ ժանգարմանը հանգիստավայրէն հեռու կը պահեն գիւղացիները, սակայն ամէն ոք, մեր ուսուցիչն ալ մէջը ըլլալով, շատ քո՛հ են որ վերջապէս աւարտած է ճամբան:

Սակայն երկար չի տևեր ուրախութիւնը: Ծամբուն վրայ չըջագայութեան բացումէն ասոր օր ետք, վիլայէրի իշխանութեանց տեղեկագիր մը կը հասնի թէ գիւղացիներուն սայլերը և քամիներն իսկ կը վընասեն ասֆալտին: Տեղեկագիրը չի յիշեր իրերու այս վիճակին պատճառները, սակայն բնակչութեան մէջ զրոյց կը չըջի թէ կապալաւուն շատ հարստացեր է այս շինութեանէն: Իշխանութիւնները կը վախճան թէ ճամբան, որուն կառուցման ծախքերը չեն վճարուած առկա ին. նորէն կ'իշխայ առաջուան ողբալի վիճակին մէջ, նախ քան խնդրոյ առարկայ բարձր աստիճան անձնաւորութեան երկրորդ շրջագայութիւնը:

Արտակարգ ժողով մը կը գումարուի և կ'որոշուի պաշտօնապէս արգելել քառուկոկ չունեցող անիւներով կառքերու շրջագայութիւնը այդ ճամբուն վրայ: Բնական է նման կառքեր չունին գիւղացիները: Որով իրենց կ'արգիլուի այս ճամբուն վրայ ոտք դնել: Կացութիւնը կը կնճռոտի. կայարան երթալու համար պէտք է լեռներուն մէջէն դարձգարձիկ ճամբայ մը բռնել, ինչ որ յաւելումով անհեշտ կը պահանջէ:

Կը ակսին մտմտալ գիւղացիները: Ի՞նչ բնի: Անի է կացութիւնը: Ո՛չ արգելքը կրնան վերցնել տալ և ո՛չ ալ քառուկոկ անցքնել իրենց սայլերուն անիւներուն: Եւ սակայն գիւղացիներուն բարկութիւնն ու բորբոքումը չ'ուղղուիր իշխանութեանց դէմ, և ոչ ալ խարդախ կապալաւուն, այլ ուսուցչին դէմ: Եւ օրին մէկը գիւղացեալ կու գայ բարեկամաբար յորդորել զինք որ բարով խերով հեռանայ գիւղէն, քանի որ գիւղացիները զինք կը նկատեն հեղինակր իւրեց գլխուն եկած բոլոր չարիքներուն: Անոնք բազմիցս ուզած են ձեռնի կամ մինչև իսկ սպաննել զայն: Եւ անա մեր ուսուցիչը, իր ունեցած չունեցած ծրարած, ուսը կը նետէ և կը հեռանայ գիւղէն:

Իր միւս նորավէպերուն մէջ, Սապահաթթին Ալի կը գծէ մերօրեայ թուրքիոյ ոչ նուազ յատկանշական պատկերները:

Առանց պատճառի չէ որ հեղինակը և իր գիրքերը իրենց վրայ հրաւիրեցին թուրք յետադիմականներու ամենէն կատաղի առելութիւնը: Ֆաշիստ դիւանարներ զատարանին մէջ ձեռնի ենթակեցին Սապահաթթին Ալին: 1944 Մայիս 3-ին, Անգարայի մէջ տեղի ունեցած ֆաշիստական ցոյցի մը ընթացքին, սարքուեցաւ հեղինակին գիրքերուն խարոյկահանդէսը...

Կարելի չէ հեղինակը մեղադրել թէ կը խեղաթիւրէ իրականութիւնը:

Որպէս իրապաշտ գրող, ան կը գծէ կեանքին իսկական պատկերը: Ու եթէ ուրիշ աղբիւրներու դիմենք, տարբեր ձևերու տակ, նոյն պատկերը կը ներկայացուի մեզի:

1944 Յունիսին հողային բարենորոգութեան ծրագիր մը ներկայացուած ըլլալով Մեքլիսին, թրքական մամուլը բազմաթիւ լուրեր հրատարակեց գիւղացիութեան կացութեան մասին: Օրինակի համար ԹԱՆ թերթը, քննադատեց այս օրինագիծը թէ բաւարար չափով դեմոկրատական չէ և նշեց թէ թուրքիոյ մէջ գիւղացիներուն 7 առ հարիւրը միայն բաւարար չափով հող ունին: Հինգ միլիոն գիւղացիներ բնաւ հող չունին. իսկ մնացեալները՝ անբաւարար չափով միայն:

Աւելի հեղինակաւոր վկայութիւն մը կայ այս մասին: 1936-ին իսկ, թուրք ներկայ հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէճօնիւ, որ այդ շրջանին վարչապետի պաշտօնը կը վարէր, ժողովրդային Հանրապետական կուսակցութեան խորհրդարանական մէկ նիստին կը յայտարարէր.

«Լուր բերք չի կրնար տալ հողը, եթէ գոյն մեակողին չպատկանի: Անհաւատելի թիւով հողագործի մեակներ ունեցնում են: Գիւղացիներուն մօտաւորապէս կեսը, նոյնիսկ ամենէն արգասաբեր բոսաններուն մէջ, հող չունին: Անոնք հաւկաղում են առիւտի ուրիշներու հողերուն վրայ:»

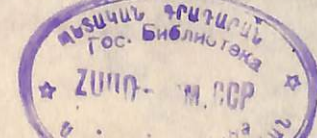
Թրքական ԵՌԻՐԹ ՎԷ ՏՈՒՆԻՍ (Հայրենիքն ու Աշխարհը) պարբերաթերթը, իր թիւերէն մէկուն մէջ հրատարակած է իր աշխատակիցին, գիւղացիի մը հետ ունեցած տեսակցութիւնը: Գիւղացին բաց է.

«Խելիս չի հասնիր թէ ի՞նչ սեսակ առիւտն մրն է տսիկա եւ ի՞նչպէս կազմակերպուած է: Մենք կը կործանենք, կը կործանենք աղային եւ առեւտրականներուն ճանկերուն մէջ... Մսնուրեմիս ի վեր կ'առիւտսիւս առանց մեքօս օսիլու, այն տսիւտն որ կուգ մր ունիւս կոնակիս վրայ: Սակայն աւելի դժուար է կեանքս քան աղային սպասուորներուն ամենէն յետինը, եւ չեմ յաջողիր ազատուիլ արտօնէս: Բնասիւս կուրս օր չի սեսներ եւ հագուելիք հագուստ մը չունի: Սլլանք մաքրեցմէ ետք ուրիշ, ասանկ կեանք չայ...»

Կը տեսնենք թէ իրականութեան իսկ ներշնչուած է Սապահաթթին Ալիի պատմած քննութիւնը:

Մուսթաֆա Քէմալ Փաշա (հետագային Հանրապետութեան նախագահ Քէմալ Աթաթուրք), 1923 Փետրուարին, Իզմիրի Տնտեսական Համագումարին կը յայտարարէր. «Խոփր այն գրիչն է որով կը գրուի նոր Թուրքիոյ Պատմութիւնը»: Դարձեալ ան էր որ կ'ըսէր. «Գիւղացին է Թուրքիոյ տերը»:

Քսան տարի է ի վեր թուրք կառավարութիւնը ի՞նչ քրաւ այս ՏԻՐՈՋ համար: Կառավարութիւնը երկար տարիներ սոքաք թէ 1925-ին ցնջած է աւատապետութեան շրջանի բերքերու տուրք՝ աչարը, որուն համաձայն գիւղացին իր բերքին մէկ մասը կը յանձնէր կառավարութեան: Այո, ցնջուեցաւ այս տուրքը, որ սակայն փոխարինուեցաւ դրամական ծանր տուրքերով: Որով ոչ մէկ բարեկաւում կրեց գիւղացին կացութիւնը: Ահաւասակ Իզմիրի երեսփոխան Մահմուտ Հասաթի կողմէ ԱՆԱՏՈՒԹԻԹԵՐԹԻՆ մէջ, 1933-ին, պատմուած գէպ մը.

«Անցեալ տարի հիւանդ գիւղացի մը տեսայ որ պառկած էր Սելնուֆի օրջակայքը աւաւսապետի մը պատկանող վիթխարի կալուածի մը փոսերէն մեկուն մէջ: Յաջորդ օրը գիւղացիներ ինծի հաղորդեց թէ խեղճը մեռած էր:»

1936—37-էն սկսեալ Թուրքիոյ կառավարական շրջանակները սկսան նկատողութեան առնել երկրին մէջ՝ հողային բարենորոգութիւն մը կիրարկելու հարցը փրկագինի հատուցման մը փոխարէն՝ հող տալու համար գիւղացիներուն: Այս խօսակցութիւնները երբեմն կը վերակսէին ու երբեմն կը մոռցուէին ամիսներով, նոյնիսկ տարիներով: Կասկած չկայ թէ հիմա այնքան աղաղակող դարձած է կացութիւնը, որ կարելի չէ աւելի ևս յետաձգել այս հարցին կարգադրութիւնը: Մանաւանդ որ Արեւելեան Եւրոպայի ֆաշիստական լուծէն ազատագրուած երկիրներուն, ինչպէս Լեհաստանի, Ռումանիոյ և Հունգարիոյ մէջ, հողային մեծ բարենորոգումներ կատարուած են: Մէճլիսին ներկայացուած օրինագիծը վերջապէս վաւերացուած է Յունիս 11ին, մօտ վեց ամիս տեղով ինքնաշարժութիւններէ ետք:

Հակառակ որ Մէճլիսին առջև այս օրինագիծը պայտաւանած ուտեն, վարչապետ Սարաճօղլու խօսեցաւ բարենորոգութեան յեղափոխական բընոյթին շուրջ, իրականութիւնը իրականութիւն կը մնայ թէ Թուրք մամուլի կարգ մը թերթերուն այս մասին գրածները, խանդավառութիւն չեն կրնար ստեղծել գիւղացիներուն մէջ: Այսպէս, ԹՄՆ թերթը կը գրէ թէ օրինագիծը «հաստատուած է սխալ հիմքերու եւ անհիշող տեղեկութեան վրայ» և թէ «այս բարենորոգութեան որպէս տեսլական եմ... գերմանական օրէնքները»: Թերթը մինչև անգամ յայտարարած է թէ «այս պատկերը Եւրոպայի կը յիշեցնէ Արեւելեան Փրուսիան»: ԹՄՆին համաձայն, վերջերս որդեգրուած օրէնքը կը քաջալերէ մեծ կալուածատէրերը և երբեք հաւանական չէ որ նպաստէ հողագործի և կամ քիչ հող ունեցող գիւղացիներու կացութեան բարելոգումին:

Եւ սակայն այս կիսակատար օրէնքն իսկ թէ Մէճլիսին և թէ յետագիւնական մամուլին մէջ ջղաձգական վայնասուններ յարուցած է որպէս «ոսնձգութիւն մը անհասկանալի սեփականութեան դէմ»: Կը հաւաստուի թէ օրէնքը աստիճանաբար գործադրութեան պիտի դրուի, ու թերեւ քսան տարուան ընթացքին միայն: Այս բոլորէն կը հետեւի թէ հողային բարենորոգութեան պատճառած ուրախութիւնը աւելի լաւ չի կրնար ըլլալ քան ուրախութիւնը Սապահաթթին Ալիի «Ասֆալտապատուած Ճամբան» պատմուածքին գիւղացիներուն:

Սապահաթթին Ալիի պատմուածքները ճիշդ վկայութիւններ են տաւանելի կեանքին մասին Թուրք գիւղացիին, որ ներկայիս աւելի ժառանգագործի և իրաւագործի օրավարձով բանուոր մըն է, քան քէ Թուրքիոյ օրը: Որքան ատեն որ երկրին մէջ գոյութիւն չունենայ դեմոկրատիան և ժողովրդային զանգուածներու առօրեայ կարիքներուն հոգածութիւնը, միլիոններով Թուրք գիւղացիներ դատապարտուած պիտի ըլլան թշուառութեան և ստրկութեան:

ՍՈՍԿՈՒԹԱԿԱՆ ՀՐԱՇԳ ՄԷ

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ ՍԻՐՏԵՐ

Նապաստակներու, կատուններու և շուններու սիրտերուն յաջող տեղափոխութիւնը կատարած է, Մոսկուայի Կորքի Բժշկական Ինստիտուտի բրոֆէսէօրներէն Նիքոլայի Սինիցին:

Սիրտը կը զետեղուէր միւս կենդանիին վզին մէջ և անոր արեան շրջանին կը միացուէր: Բրոֆէսէօր Սինիցին ներկայիս երկար փորձեր կատարելու վրայ է, կենդանիները կարելի եղածին չափ երկար ապրեցընելու համար երկու սիրտով: Միեւնոյն ժամանակ, բրոֆէսէօրը և իր աշխատակիցները կատարելու վրայ են սիրտերը փոխելու մէջ զետեղելու փորձեր, փոխանակ՝ կենդանիներու վրզին մէջ:

Կը նախատեսուի որ այս գործը լաւ միջոց մը կրնայ ըլլալ ուսումնասիրելու համար սրտի զանազան կազմախօսութիւններն ու անոր հիւսնութիւններուն դարմանումը:

«Տեղափոխուած սիրտերը պահեցին իրենց բնական զարկը, որ ընդհանրապէս աւելի զանազան է քան իր տնային սրտի զարկը: Նապաստակները, կատունները և շունները դիւրաւ դիմացան սրտի տեղափոխման գործողութեան, արեան չնչին կորուստով» կ'ըսէ բրոֆէսէօր Սինիցին:

Այս գործողութիւնը սրտի բնական աշխատութեան վրայ ունէ ակնհայտ ազդեցութիւն չէ ունեցած:

Մանաւոր կենդանիներու սիրտերը տեղափոխելէ առաջ, բրոֆէսէօր Սինիցին յաջողած էր գորտերու սիրտերը տեղափոխել:

«Այս գորտերուն մէկ մասը աւելի քան վեց ամիս ապրեցաւ իր նոր սիրտով: Արեան կտրուած երակներուն վրայ կատարուած մանրադիտական քննութիւններէն տեսնուեցաւ որ անոնք ամբողջովին իրար միացած էին, և սրտին միանային կազմը բնականոն էր» կ'ըսէ բրոֆէսէօր Սինիցին:

«Այս փորձերուն յաջողութենէն քաջալերուելով, միեւնոյն փորձերը կրկնեցինք նապաստակներու, կատուններու և շուններու վրայ: Նոյնպէս կատարելագործեցինք երակներու շատ արագ և պարզ միացման միջոց մը: Այսպէսով կարելի եղաւ 20—30 երկվայրկեանի կարճ ժամանակի ընթացքին կատարել երակներու միացման գործողութիւնը»:

Թարգմանեց՝ Յ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

«Ազգային գրադարան»

NL0148678

ՆՈՐ ԵՆՆՅԱՂԻ ԵՐԻ

ԾԱՂԿԻՐ, ԱԶԱՏ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ծրամասնորեն ԱՅՎԱԶՆԵՐԻ

Ծաղ - կի՛ր, ա-զա՛տ իմ հայրե - նիք, Եր-ջան - կուքեան դու իմ բե - լեւ. Հը -
պարս եճ մեճ ու եր - ջա - նիկ Գար-նան Երն - չով ու - գոր - ուամ:
Քեզ կը սի -
րենք՝ Քեզ - նով հար - բամ, Լուսա - բա - ցից Մինչ լու - սա - բաց, Քեզ կը սի -
րենք՝ Քեզ - նով հար - բամ, Լու - սա - բա - ցից Մինչ լու - սա - բաց:

Ծաղկի՛ր, ազա՛տ իմ Հայրենիք,
Երջանկութեան դու իմ բելեւ.
Հպարտ եճ մեճ ու երջանիկ,
Գարնան շնչով տոգորուամ:

Քեզ կը սիրենք՝
Քեզմով հարբամ
Լուսաբացից
Մինչ լուսաբաց:

Հայրենի՛ք, գաւակներբ քո
Յազարական դրօշակի ներքոյ.
Զազիր բեւա՛մու դեմ կանգնամ
Կը բերեն քեզ նոր լուսաբաց:

Քեզ կը սիրենք... եւալն: